

Recenzovanú publikáciu možno čítať vo viacerých kontextoch. Jedným je edícia *Literatures as World Literature*, v ktorej kniha vychádza. Doteraz v nej okrem publikácie *Dánska literatúra ako svetová literatúra* vyšli knihy o brazílskej, rumunskej a americkej literatúre (recenzované v časopise *World Literature Studies* v číslach 3/2018 – N. Hromová Burcinová, 2/2019 – L. Vajdová a 4/2018 – D. Pucherová) a tiež knihy zamerané na africkú, nemeckú, holandskú a flámsku literatúru. Okrem jednotlivých národných literatúr je však ako svetová literatúra vnímané aj dielo jednotlivca (Roberta Bolaña), ako i diela priradované k surrealizmu.

Ďalším možným kontextom, v ktorom možno vnímať knihu o dánskej literatúre, sú pracoviská jej autorov a autoriek: univerzity v Aarhuse, Kodani, Juhodánska univerzita, ale aj pracoviská vo Veľkej Británii a Nemecku. Dánske univerzity pritom charakterizuje živý záujem o skúmanie literatúry nielen v jej tradičnejších, ale i novátorských, až experimentálnych podobách. Zrejme nie je náhoda, že práve na dánskych univerzitách pôsobí veľká časť tvorcov jedného z postklasických prístupov k štúdiu naratívu, označovaného ako *unnatural narratology* (naratológia neprirodzenosti či skúmanie neprirodzenostivrozprávání): Per Krogh Hansen, Stefan Iversen, Henrik Skov Nielsen a iní.

Záujem o nové postupy a témy je príznačný aj pre jedného z editorov publikácie Madsa Rosendahl Thomsen: okrem procesov kanonizácie a nadnárodnostného rozmeru jednotlivých literatúr (*Mapping World Literature: International Canonization and Transnational Literature* – Mapovanie svetovej literatúry: Medzinárodná kanonizácia a nadnárodná literatúra, 2008) sa zaujíma o aktuálne témy, ako je prítomnosť digitálnych technológií, estetické, epistemologické i etické otázky trans- a posthumanizmu, biotechnológií, robotiky atď. Záujem o tento

nový realizmus (termín použil v jednom rozhovore súčasný nórsky spisovateľ Thure Erik Lund) sa zrkadlí v názvoch ďalších Thomsenových autorských i editorských prác (*The New Human in Literature: Posthuman Visions of Changes in Body, Mind and Society* – Nový človek v literatúre: posthumánne vízie zmien v tele, mysli a spoločnosti, 2013; *The Posthuman Condition: Ethics, Aesthetics and Politics of Biotechnological Challenges* – Posthumánna situácia: etika, estetika a politika biotechnologických zmien, 2012).

Rovnako závažnou otázkou ako obnova a rozširovanie podôb rozprávania je otázka, kedy a za akých okolností sa niektoré diela stávajú súčasťou takzvanej svetovej literatúry. Konceptiu edície preto vnímam tak, že jednotlivé národné literatúry, poetiky i autori predstavujú východisko pre uvažovanie o pojme svetová literatúra, pre odhalovanie jednotlivých aspektov a obsahov tohto pojmu, pre jeho nasvecovanie z rôznych uhlov. V prípade knihy o dánskej literatúre platí, že na otázku, prečo sa niektorí jej tvorcovia či tvorkyne stali súčasťou svetovej literatúry a iní nie, sa neposkytuje jednoznačná odpoveď, autori príspevkov sú však presvedčení o faktickej platnosti dánskej svetovosti (napríklad v prípade významu dánskych stredovekých balád).

Recenzovanú publikáciu tvorí okrem predhovoru editorov desať kapitol. Jednotlivé príspevky majú približne rovnaký rozsah (cca 20 – 30 strán), radené sú chronologicky, podľa preberaného obdobia. Na publikácii predovšetkým oceňujem, že oslovení autori a autorky nielenže dokázali na tejto vytyčenej ploche docieľiť informačnú, faktickú nasýtenosť svojich príspevkov, ale predovšetkým poskytujú čitateľskej verejnosti akúsi rezonančnú plochu na formuláciu vlastného pohľadu na koncept svetovej literatúry.

Darí sa im to napriek tomu, alebo azda práve preto, že rozsah jednotlivých kapitol

umožňuje prakticky iba kratší náhľad do jednotlivých komplexných literárnovedných a literárnohistorických tém. V tomto zmysle je kľúčové slovo „ako“ v názve publikácie. Ide o otázku, či a ako možno vnímať konkrétneho (dánskeho) autora či autorku ako svetového. Svetová literatúra potom slúži ako prostriedok sebareflexie národnej i nadnárodnej literatúry, ako nástroj na myslenie o literatúre vôbec: pojem svetová literatúra akoby vyjadroval tézu, že sa jednotlivé národné literatúry, ale i autorské (Bolaño) a iné poetiky (surrealizmus) v istom okamihu môžu stať súčasťou čohosi, čo sa oslobodzuje od krajiny svojho pôvodu i mena svojho autora.

Ako svetovú literatúru chápu editori dánskej publikácie? Odkazujú na Kunderov pojem svetovej literatúry (*Weltliteratur*), resp. pojem provinčnosti „veľkých“ i „malých“ literatúr, ktoré buď prehliadajú geografické i tematické okraje literárnej tvorby, alebo rezignujú na prekračovanie lokálnej či inak viazanej hodnoty literárnej produkcie. Svetová literatúra je podľa nich „tým najširším možným kontextom, zároveň však takým širokým, že sú potrebné ďalšie kvalifikátory, aby bolo možné interpretovať zmysel literatúry“ (2). Tým, čo prekračuje hranice dané konkrétnou kultúrou, geografickým priestorom či jazykom, je v prípade svetovej literatúry práve rôznorodosť, v tomto prípade rôznorodosť, vrstevnatosť: „vrstvy zmysluplných kontextov by sa mali vnímať skôr ako výzva myslieť novými spôsobmi než ako výraz túžby po identifikovateľnom domove“ (2).

Editori sa však, a to vhodne, v tejto súvislosti venujú i otázke, ako uchopiť význam literatúry (a jednotlivých autorských osobností) niečím explicitným, intersubjektívne platným. Takou metódou je kvantifikácia, meranie zahraničnej recepcie jednotlivých autorov, a teda posudzovanie svetovosti literatúry na základe (korektné analyzovaného a interpretovaného) počtu prekladov i jazykov, do ktorého sa dané literatúry a autori preložili (6 – 7).

Prvý príspevok sa potom zameriava najprv na významové vrstvy stredovekého diela *Gesta Danorum* (Skutky Dánov) od Saxa

Grammatika. Pozitívne sa tu odpovedá na otázku, či môžu byť *Skutky Dánov* považované za svetovú literatúru, keďže toto dielo vytvára podľa Pernilly Hermann „interaktívny priestor medzi rôznymi kultúrami“ (12). Autorka tiež pri svojej reflexii významových vrstiev diela rekonštruuje jeho autorskú pozíciu a (napríklad) imitačné literárne postupy.

Ďalší príspevok sa zaoberá významom stredovekých balád a ich prienikom do Európy „nemeckými“ (Herder, Goethe, Grimmovci, Heine) a „britskými“ cestami (Lewis, Jamieson, Scott, Borrow), pričom Lis Møller jednoznačne tvrdí, že balady sa „stali svetovou literatúrou“ (50).

Inou prizmou pri úvahách o povahe svetovej literatúry je mnohoraká, osvietenská osobnosť Ludviga Holberga, tvoriaca prechod (*transition*) do 18. storočia. Svend Erik Larsen vo svojom príspevku metodicky rozoberá niektoré tézy na adresu Holberga, zdôrazňuje jeho záujem o súčasnosť, o jej „ambiguitu“ (85), ale aj o otázky vzdelávania, vízie budúcnosti.

Nepopierateľné miesto v svetovej literatúre majú rozprávky Hansa Christiana Andersena. Karin Sanders preto vo svojom príspevku vychádza z Andersenovej ambície prekonať geokultúrnu viazanosť (ktorú vnímal ako prekliatie) a stať sa súčasťou veľkého sveta: „Som odsúdený, aby som písal pre malú krajinu“ (91).

V recenzovanej publikácii ma najviac oslovil príspevok, v ktorom Isak Winkel Holm rozoberá inšpiračný potenciál, aký mal filozof Søren Kierkegaard na poetické univerzum Franza Kafku. Svetovosť národnej literatúry sa zrejme neodvodzuje od počtu obyvateľov, ktorí tvoria daný národ či danú kultúru, ani od globálnej či globalizovanej lokalizácie literárnych a iných diel. To je pravda v prípade Kierkegaarda, ktorý sa za celý život takmer nepohol z Kodane. Jeho príspevok do dejín filozofie sa pritom najčastejšie formuluje ako to, že bol predchodcom existencialistickej filozofie, že vytvoril istý spôsob uvažovania o vzťahu medzi jednotlivcami a univerzáliami.

Holm vychádza z toho, že sa predchodcovstvo Kierkegaarda dá konceptuálne uchopiť termínom „semantic preliminary“ („sémantický predchodca“) od Davida Welberyho. Tento termín označuje istý významotvorný mechanizmus, ktorý „spúšťa literárnu produkciu významu“ (8). Ide teda o vytvorenie elementárneho významového priestoru, tvarujúceho myšlienky a texty istého typu, spätne označované napríklad ako existencialistické. Príspevok sa zameriava na prepojenosť Kierkegaardovho uvažovania, jeho hegeliánsky inšpirovanej (hoci obrátenej) dialektiky, a Kafkovho obraziva, pričom však neplatí, že to druhé je iba akousi ilustráciou toho prvého, a skôr možno konštatovať, že „moderná literatúra, prinajmenšom do veľkej miery, premieňa Kierkegaardove filozofické tézy a myšlienky na formálne problémy“ (123). Autor príspevku tak ukazuje, ako môže štúdium Kierkegaardových a Kafkových denníkových a iných záznamov odhaliť ich myšlienkovú prepojenosť, nadčasovosť, a v tomto zmysle svetovosť: „[Kierkegaardov] denníkový záznam o zakliatom zámku predstavuje sémantického predchodcu, ktorý pomáha artikulovať samotný základ Kafkovho literárneho projektu“ (138).

Priestor v publikácii dostávajú pochopiteľne osobnosti dánskeho a škandinávského moderného prielomu (Georg Brandes, Jens Peter Jacobsen, Herman Bang), pričom Annegret Heitmann ukazuje ich „prienik“ cez Nemecko ako bránu do Európy a zdôrazňuje „dlho popieraný, zaznávaný“ medzinárodný význam „Brandesovej generácie“ (141). Pozornosť sa venuje i nositeľom Nobelovej ceny za literatúru z „prelomu storočí“ (Henrik Pontoppidan, Johannes V. Jensen), ktorí podľa Jona Helta Haardera vo svojich románoch zachytili modernizáciu spoločnosti a postup sekularizácie, a to bez toho, aby čitateľovi poskytli akúsi „úľavu“.

Zaujímavá je analýza poetiky Karen Blixen v príspevku Lasseho Horneho Kjældgaarda. Spisovateľka predstavuje po viacerých stránkach zaujímavú, „eklektickú“ osobnosť, ako problematická sa javí jej možná lokalizácia, najmä vzhľadom na „vlnu globalizácie“,

na ktorej sa Blixen podľa príspevku „viezla“, čo však nemusí byť pejoratívne hodnotenie, skôr zdôrazňuje globálne perspektívy nazeranie na jej dielo, ako aj odkazy na klasickú a orálnu literatúru (206 – 207).

Predposledný príspevok od Anne-Marie Mai reflektuje azda nie príliš predvídateľný svetový úspech dánskej poézie zo 60. rokov 20. storočia, pričom vo viacerých prípadoch ide o básnikov aktívnych dodnes. Títo prekladatelia autori (Susanne Brøgger, Dan Turèll, Klaus Rifbjerg, Inger Christensen, Per Højholt a iní) sú ovplyvnení avantgardou, resp. sa nachádzajú „medzi modernou a postmodernou“ a sprostredkovane cez preklady menia tradičné predstavy o pojme svetová literatúra (234).

Posledný článok od autorskej dvojice C. Claire Thomson a Jakoba Stougaarda-Nielsen reflektuje nepoľavujúci záujem zahraničia o „export“ kultúrnych „produktov“ (9), akými sú žánrová (detektívna) literatúra a televízna tvorba do anglicky hovoriaceho sveta a ďalej. Rozoberá sa v ňom i „nepravdepodobný“ (10) úspech postmoderne ladeného románu *Cit slečny Smilly pre sneh* od Petera Høega. Otázkou, prečo je severská kriminálna literatúra (*Nordic Noir*) taká populárna vo Veľkej Británii, možno, prirodzene, rozšíriť aj na mnohé ďalšie krajiny, pričom v príspevku sa konštatuje, že za úspechom detektívok i (napríklad) spomenutého románu sa ukrýva rozprávačská zdatnosť a príťažlivá „iná“ lokalizovanosť: „ambiciózná severská inakosť, ktorá sa vracia ako utópia v maske dystópie“ (265). Toto konštatovanie považujem za hutné vyjadrenie „svetovosti“ dánskej literatúry a knihu ako celok odporúčam do pozornosti škandinavistickej i literárnovednej obce.

MIROSLAV ZUMRÍK

Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV
Slovenská republika